

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 53 Volume: 10 Issue: 53
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334106

ARAYA GİREN GÖRÜNTÜLER'LE BİR KARŞILIK A RESPOND WITH INTERVENING IMAGES

Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ*

Öz

Kemal Özer edebi hayatına öykü ile başlar, ancak daha sonra şiire yönelir. İkinci Yeni etkisiyle yazmaya başlayan şairin şiirleri 1970'lerde toplumcu çizgiye evrilir. Bu dönemde yaşanan sosyal, siyasi olayları kendi bakış açısı temelinde metinlerine taşır. 1983 yılında yayımlanan Araya Giren Görüntüler kitabında 12 Eylül sonrasında darbenin etkisiyle korkunun, tedirginliğin ve sessizliğin hâkim olduğu şehir betimler. Baskı karşısında yapılması gerekenleri de ya doğrudan söyler ya da sezdirir. Kitapta yer alan *Bir Karşılık* şiirinde acıya, sessizliğe, otoriteye tepki vardır.

Bu çalışmada *Bir Karşılık* şiiri hem sosyal hem de bireysel psikoloji açısından değerlendirildi. Sosyal katmanda darbe döneminin toplumsal hayattaki yansımalarına yer verildi. Psikolojik katman ise sosyal katmanın devamı ve tamamlayıcısı olarak ele alındı.

Anahtar Kelimeler: Kemal Özer, Araya Giren Görüntüler, Bir Karşılık Şiiri, Darbe, Korku, Kaygı.

Abstract

Kemal Özer began his literary life with narrative, and later turned to poetry. Under the influence of the 'İkinci Yeni' (Second New), in 1970's he started writing poetry influenced by the socialist line. In his works, the poet expressed the social and political events, which took place in the society at that time, from his own point of view. *Intervening Images*, Which was published in 1983, depicts the city in which the horror, disturbance and silence prevailed under the impact of the coup d'état after 12 September. He either directly tells or senses what needs to be done in the face of pressure. There is a reaction to pain, silence, authority in *A Respond* poem in the book.

In this study, the poem was evaluated in terms of both social and individual psychology. In the social stratum, there are social reminiscences of the coup period. The psychological layer was considered as the continuation and complement of the social layer.

Keywords: Kemal Özer, *Intervening Images*, *A Respond* Poem, Coup, Fear, Anxiety.

Giriş:

Kemal Özer, yaşamın iç dinamiklerine eserleri aracılığıyla ayna tutan bir sanatçıdır. Şiir, öykü, çocuk kitapları, deneme, eleştiri, gezi yazısı, günlük, söyleşi ve çevirileriyle Türk ve dünya yazınında kendine yer edinir. "Sanat sanat için midir yoksa toplum için midir?" sorusu sanatı, nesnesi kendisi olan ve nesnesi toplum olan olmak üzere ikiye ayırır. Kemal Özer ve şiirleri, bu bölünmenin her iki tarafında da yer alır. Edebi hayatına öykü ile başlar, şiire daha sonra yönelir. İkinci Yeni etkisiyle yazmaya başlayan şairin şiirleri 1970'lerde toplumcu çizgiye evrilir. O, hem Türkiye'deki hem de dünyadaki sosyal ve siyasi olayları metinlerine taşır. İnsanın/insanlığın duygularını, düşüncelerini evrensel boyutlarla yansıtmayı amaçlar. Ölüm, aşk, sevgi gibi izlekleri sosyal olayların ve siyasetin içinde eritir.

1950'lerde İkinci Dünya Savaşı sonrasında her şeyin yeniden tanımlanmaya çalışıldığı dünyada edebiyat da yapı ve izlek itibarıyla dönüşüme uğrar. Şair, düzenli ve sistemli olarak okumaya 1950'lerde lise yıllarında başlar; bu yıllarda edebi anlamda varolma/doğma mücadelesi verir. Onun yazın hayatının ana çizgilerini Türk edebiyatından Sait Faik, Orhan Kemal; Amerikan edebiyatından ise Steinbeck, Caldwell, Hemingway, Faulkner metinleri belirler. Bireysel sıkıntıları dile getiren bunalım edebiyatına, varoluş sorunlarına, absürt tiyatro oyunlarına ilgi duyar. Lise ve üniversite yıllarında tanıştığı arkadaşlarıyla birlikte arayış ile şekillenen kimlik bulma çabasında şiiri öncelikli araç olarak görür:

Tek tek adlarımızı, geldiğimiz yöreleri aşip bir tek istekte buluşmuştuk. Bir varolma isteğiymiş. Varolma için bir şeyler yapma isteği. O isteğin ateşi bizi bir araya getirdi. (...) kendimizi koskoca bir dünyanın eşliğinde duyumsadık. Sanki Cemal Süreya'nın dizesiyle söylersek Laleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydaydık (Özer, 1996: 11).

Üniversitede hocası olan Ahmet Hamdi Tanpınar, mevcut okumalarına Doğu ve Batı edebiyatlarından farklı metinler ekleyerek yeni ufuklar kazandırır. 1950'li yıllarda sanatkâr, varoluşçuluk ve absürd kavramı üzerine yoğunlaşarak Sartre, Camus, Ionesco, Beckett okurluğunda derinleşir. Bu yazarlar Özer'i, İkinci Yeni'nin bireyselden toplumsala uzanan şiire ulaştırır. Yapı ve içerik bakımından süregelen

* Yrd. Doç. Dr. , Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, elif.oksuz@hotmail.com

anlayıştan farklı ve yeni şiirin habercisi Ece Ayhan'ın *Kudüs Fareleri*, Cemal Süreya'nın *Şakısı Beyaz*, Turgut Uyar'ın *Öteyi Beriyi Omuzluyorum* metinleri, Kemal Özer şiirlerinin ilk hazırlayıcıları niteliğindedir.

İkinci Yeni etkisiyle Gül Yordamı, Ölü Bir Yaz ve Tutsak Kan şiir kitaplarını yayımlayan Özer, kapalı anlatımın egemen olduğu Gül Yordamı'nda babasını, yoksul insanları, yakın çevresindekilere ilişkin kimi gözlemlerini anlatır. Çağrışımlarla kurulan eserde, yaşamdan alınan ögeler soyut anlama sahiptir. Şair bu kitapta yer alan metinlerdeki yaşanmışlıkların çağrışımlara etkisini şu şekilde belirtir:

Yaşadıklarımın demektense, çağrışım yoluyla kurguladıklarım demek daha doğru. Yazmak amaç olarak ağır basıyor. Yazmaya götüren ögeleri, neredeyse oradan buradan takılıp kalmış izlenim ve çağrışımlar doğuruyor. (...) Bütün bunlar şiiri yazan öznenin gelenlerle şiirde konuşan özneyi oluşturmaya yarıyor. Yazan özne konuşan özneye dönüştükçe hem şiirden hem de yaşamdan beklentisini gerçekleştirmiş oluyor. Yazmaktan başka bir yaşam düşünemiyor (istemiyor) çünkü. Bir başka deyişle yaşadıkça yazdığı değil, yazdıkça yaşadığını düşünüyor (Özer, 2009: 88).

Ölü Bir Yaz kitabında geçmişe, topluma, yazgıya dönük itirazlar, Tutsak Kan'da niçin yapıldığı konusunda netlik olmayan ve yenilgiyle sonuçlanan savaşın birey üzerindeki çöküntüsü dışı vurulur:

Ölü Bir Yaz'da yaşanmış duygusal başarısızlık, ayrılık ve yıkıntıyla sonuçlanmıştır. Yaşamdan alınan bu öge elbette somuttur, gerçekliğe uygundur. Buradan şiire gidiş ise önceki kitaptaki soyut işleyişten değişik değil. (...) *Tutsak Kan*'da bu alıntılanan ve kurgulanan ögeler, bir yandan ozanın, yani 'yazan özne'nin duygusal gerçekliğiyle, bir yandan da yaptığı seçimlerle ilgilidir (Özer, 2009: 88).

Bu eserlerdeki şiirlerde duygusal gerçeklik, babanın kente göçüşüyle birlikte yaşanan yitimlerden; seçim ise öznenin babasından kaynaklanır. Baba, kente gelerek köklerinden uzaklaşan/uzak düşen bir bozkır adamını temsil eder. Eserde özelde duygusal yıkımdan, yitimlerden kurtulmaya çalışan baba söz konusudur. Genelde ise yıkıntı ertesine geçmek istemesine rağmen bunu başaramayan gurbetçi bireylerin dünyası yer alır. Babanın duygu dünyasını kavrama aşamasından ona bağlanmaya doğru geçiş yaşanır. Seçilen sözcüklerin oluşturduğu kümelerden bir dünya kurmaya yönelinir. İlk üç kitaptaki şiirlerde yaşamla uyum içinde şiirsel çerçeve kurma çabası işaret edilir:

Şimdi bakınca, o günkü kimliğime ve yaşantıma uygun bir şiirsel dünya çizdiğimi, gerçekler karşısında ürksem, duygularımın bir hesaplaşma içindeysem, adını tam koyamadığım bir takım isteklerim, özlemlerim olduysa bunları büyük ölçüde yansıttığımı görüyorum. Üstelik bunları yansıtırken, gönül verdiğim beğeni kaygılarını, yüceltmek istediğim estetik ilkeleri belli bir başarı düzeyinde gerçekleştirdiğimi söyleyebilirim. Hakçası, kullandığım sözcükle, çağrışım dokusuyla, dize işçiliği, imge anlayışı ve yetkinlik ardından koşan yoğunlaştırma çabasıyla kendine özgü yanları ortaklaşa yanlarından ağır basan bir toplam çıkıyor (aktaran, Özdemir, 2000: 23).

Kemal Özer, *Tutsak Kan* kitabının yayımlanmasından sonra yaklaşık on yıl şiire ara verir. 1973 sonrası İkinci Yeni'den edindiği dilsel deneyimi toplumcu içeriğe taşıyarak yeni bir yazın dönemine başlar. Güncel olayların şiirleştirildiği ve toplumcu yönün ağır bastığı *Kavga'nın Yüreği* başlıklı eseri yayımlanır. Bu eserde emekçinin/işçinin kendiliğini emeğin dönüştürücü gücü ile bütünler. Yaşadığımız Günlerin Şiirleri'nde (1974) dünyanın ve Türkiye'nin yaşadığı günler şiir metnine aktarılır. Şiirler tarih atılarak yazılır. Özer, günce şiir diye nitelenen bu şiirleri dolayısıyla zaman zaman eleştirilir. Ancak şiirlerin konusunu güncel olaylar oluştursa da izleksel çerçevede yaşam, kavga, ölüm, acı, umut yer alır. Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya (1975) başlıklı eserinde yaşanan ölümlerin, acıların ve özlemlerin karşısına umudu, inancı yerleştirir. Geceye Karşı Söylenmiştir'de (1978), dünyada ve Türkiye'deki toplumsal ve siyasal olaylar; gezilerinden izlenimler; Haliç, emekçinin sömürülmesi söz konusudur. Kimlikleriniz Lütfen (1981), ülkede kimliklerin sorgulandığı dönemde yazılır. Şair bu soru/"kimlik?" hakkında "soru bizlere tek tek yöneltildiği halde bireysel değildir. Kuru bir karşılık almak için de sorulmamıştı. Aynı zamanda bir yargı getiriyordu. Kimi değerleri gözden düşürmeyi, tutduğumuz kimi dalları kırmayı amaçlıyordu" (Özer 1990'dan aktaran Özer Pınarbaşı, 2011: 111) der. Araya Giren Görüntüler'de (1983) 12 Eylül sonrasında ülkeye yayılan korku ve tedirginliği betimler. Sınırlamıyor Beni Sevda (1985) başlıklı yapıtta şair, Bulgaristan seyahati sırasında âşık olup evlendiği Georgina'yı anlatır. Kemal Özer, bu aşkın kendisi için yeni bir hayat sunduğunu söyler. 1990'da İsa Çelik'in fotoğraflarını yorumlayıp şiirleştirdiği İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle kitabını yayımlar. Bir Adı Gurbet'te (1993) ise gurbet ve göç temalarına yer verir. Oğulları Öldürülen Analar (1995) kitabında değişik öznelerin sesiyle ölüm ve tükeniş temalarını işler. Şiirlerde kapitalist sistemin tükettiği, intihara zorladığı, göçük altında bıraktığı, savaşa gönderdiği oğulları acılı

annelerin yüreğinden söze taşınır. Ancak Özer bunları yılgınlıkla, umutsuzlukla, hüznle anlatmaktan ziyade, yaşamı yani umudu tercih ederek aktarır. Onların Sesleriyle Bir Kez Daha'da (1999) emekçilerin, yürüyüşünü şiirleştirir. Böylece kendisinin de döktüğü terle bir emekçi olduğunu ve sesine kavuşan kentin bir parçası hâline geldiğini düşünür. Bireysel bir tutku olan aşkın toplumsal duyarlılıkla birleştirildiği Sevdalı Buluşma (2005) kitabı ve 2 Temmuz 1993'te yaşanan/yaşatılan yangını şiirleştirdiği Temmuz İçin Yaralı Semah (2008) eserleri ile de bireyden topluma uzanan çizgisini devam ettirir.

Kemal Özer dünyayı olduğu gibi kabullenmek yerine insanın kendi kaderini kendisinin belirleyebileceğine inanır. Şiirlerinde insanın kendi yazgısını kendisinin yazmasının gerekliliğini anlatır. Eserleri varolma kaygısından beslenen kavganın yansımalarıdır. Birer anlatı niteliğindeki bu metinler, şairin yaşadığı dönemin tanığı olduğunun, bu tanıklığın yazılı belgeler ile somutladığının göstergesidir.

Araya Giren Görüntüler

Kemal Özer, 1983 yılında yayımlanan Araya Giren Görüntüler'de 12 Eylül sonrasında korkunun, tedirginliğin ve sessizliğin hâkim olduğu şehri betimler; yaşananları geçmiş-bugün-gelecek bağlamında aktarır. "Darbe sırasında toplumun ve bireyin siyasetten uzaklaşması ya da uzaklaştırılması, ağırlaşan hayat şartları ve her şeye rağmen gelecek günlere umut besleme konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır" (Kolcu, 2010: 302). İşçiyi, güncel siyasetin sloganlarıyla değil güncelden yola çıkarak alegorik tarzda anlatır. Geçmiş, şimdi ve gelecekte oluşan yapbozu birleştirip okuyucuya sunmaya çalışır. Araya Giren Görüntüler'de Kimlikleriniz Lütfen, Temmuz İçin Yaralı Semah, Geceye Karşı Söylenmiştir kitaplarında olduğu gibi devletin, kolektif kimliğe yönlendirme çabalarına ve bunların sonuçlarına yer verir. İnsanların kendilerine ait olanı iç grup, karşılarında olanı dış grup şeklinde gördüklerini; "biz" ve "onlar" kategorilerinde farklılıkların kabul edilmediğini anlatır. Bu durumu ait olduğu tarafın bakış açısından yansıtan sanatkarın, devlete karşı kolektif kimlik oluşturma eğilimlerinden hareketle kendisinin de objektif olmayan yaklaşım içinde olduğu görülür.

Araya Giren Görüntüler kitabı "Yalnız Kırılmaçlar mı İlk Yazın Habercisi", "Rotterdam Tanıkları", "Soluğuyla Derimizi Dağlayan Şu Buğulu Temmuz Öğlesi", "Budapeşte Tanıkları", "Elin Saza Değdiren Bunca Ay Sonra" olmak üzere beş ana bölümden oluşur. Şiirler, bent ve mısra sayısı bakımından düzenli bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle eserin dış yapısı değerlendirilirken bentleri oluşturan mısra sayısı değil, bent sayısının esas alınması tasnif açısından daha uygundur. Kitaptaki şiirlerin başlıkları, dize ve bent sayıları şu şekildedir:

Semsiyeliler, Birikime İnanmak, Serçeler, Yarıda Kalan 6; Neyle Anılacak 7; Tedirgin Olmasam 8; Kan Ter İçinde 11 dizeden oluşan tek bentlik; Bana Bulaşmanın 3+1; Geçen Yıldan Bu Yıla 8+3; Ağustosta Balkonda 5+2; O Akşam Nostalgi Kahvesinde, Ararken, Anonymus 8+8; Çok Değil Geçen Yıl 8+3; Şimdi Nerdeyse, Ana Oğul 8+2; Bir Anıyla, Zorunlu Yolculuk 5+5; Resimlere Bakarken, Yazdan Kalma 4+3; Bir Kız, Konukluk 5+4; Komşumuz 2+5; Bir Arkadaşa Geçmiş Olsun Yerine 6+1; Nostalji 7+1; Yüzümüz Olacak mı 5+1; Yeldeğirmenleri, Leylekler Giderken, Yıldızlardan Söz Açan Gerçekçi Şiir 4+4; Kısıntı 6+2; Görülmüştür 6+3; Parkın Ağaçları 7+3; Denizin Getirdikleri 3+3 dizelerle yazılan iki bentlik; Ağustos Böceği 4+4+1; Düş 2+4+2; Av Borusu 2+3+2; Bir Engel Çıkınca 4+1+4; Her Soluk Alışta 5+5+1; Bir Başka Kapı İçin 4+6+5; Bunca Ay Sonra 3+2+2; Bakıştan Bakışa 1+6+4; İlerde Görecekler, Bir Gelgitin İki Ucunda 5+5+5; Karanlığın Ortasında 3+3+1; Bir Karşılık 8+10+1; Kulağımdaki Ses 4+17+4; Yalnız Biri 2+2+2; Yol Boyunca 5+8+3; Taş Kesince, Yaşam Sürüyor 4+4+4 dizelik üç bentlik; Geceleyin Bir Soru 3+3+3+4; Yalnız Kırılmaçla Mı 2+3+2+3; Ağustos Böceği İle Karınca 3+3+2+4; Kumsalda 2+2+2+2; Macarlar Filmini Seyrederken 2+5+5+5; Dünyü Bugüne 2+5+5+2 dizelik dört bentlik; Rembrandt Işığı 4+4+4+4+4; Esinleyen Neydi 5+1+3+5+1; Dilsiz Öfke 3+3+3+3+3; Bir Alev Gibi 4+8+5+3+1 dizelik beş bentlik şiirlerdir.

Bent sayısı	1	2	3	4	5
Şiir Sayısı	7	26	17	6	4

Araya Giren Görüntüler'de yer alan şiirler darbe sonrasında yazılır. Şairin daha önceki şiirlerinde Türkiye ve dünyadaki gelişmelere, güncel olaylara yaklaşımında kullandığı dilde benzetmeler çok yer almaz. Ancak bu eserde duygular, düşünceler benzetmelerin ve darbenin günlük hayattaki yansımalarının sembolüdür. "Kimsenin ben bu sokaklarda yoktum, ben bu duyguları yaşamadım, ben bu çağrışımlarla sarsılmadan diyemeyeceği" (Soruların Gündeminde s. 112-113) süreci şiir ile ifade eder. Önceki kitaplarındaki dolaysız söylemin yerini burada imaların üzerine inşa edilen çağrışımlar alır. Kişi, zaman ve mekân belirtilmese de güncel ve günlük olayların anlatımındaki çizgisi devam eder. Özer, bu tutumunu "onların üzerine de tarih konabilirdi. Çünkü hemen hepsi günlük yaşantının sıcağı sıcağına yazılması sonucu ortaya çıkmıştı. Ne var ki yazıldıkları tarihi belirtmek, o şiirlere özel hiçbir katkı getirmeyecekti. Bana o kitabın yazıldığı yıl, tümüne katkı sağlayan bir tarih olarak yeterli görüldü (Soruların Gündeminde s. 135) şeklinde ifade eder. Eserin bir başka yapısal özelliği de şiirlerin edebiyat dışındaki diğer güzel

sanatlarla olan bağlantısıdır. Önceki kitaplarında resim, fotoğraf ve sinemanın anlatım olanaklarından yararlanan şair, bu yapıtında da resim, heykel ve sinema sanatını şiirle bütünleştirir. *Resimlerine Bakarken* şiiri Mehmet Sönmez'in resimlerinin kendi üzerindeki etkisini, *Bir Başka Kapı İçin* şiiri Esmâ Yiğitoğlu'nun *Kapılar* resimlerinden izlenimlerini; *Macarlar Filmini Seyrederken* şiiri, filmin konusu ve seyredilme esnasındaki gözlemlerini anlatır. Şairin metinler ve disiplinlerarası aktarımının sonucu olan bu tavrı, metnin dil düzeyine de yansır. Kullandığı özel adlarla şiirlerinin gerçeklik düzeyine işaret eder. Metinlerdeki özel ad örnekleri şu şekildedir:

Özel ad	Sayfa numarası
Mehmet Sönmez	349
Independenta	355
Macarlar	356
Erol	360
Rotterdam	363
Güney Amerika	367
Güney Afrika	367
Asya	367
Hollandalı	367
Rembrandt	368
Wilhelm Köprüsü	370
İkinci Dünya Savaşı	370
Hollanda	371
Yiğitoğlu	371
Kuzey Denizi	371
Kızkulesi	377
Karadeniz	381
La Fontaine	388
Kızılırmak	391
Budapeşte	397
Szentendre	397
Nostalgi kahvesi	397
Peter	397
Edit	397
Bn. Beney	397
Attila Jozsef	398
Tuna	400
Balıkçılar Kalesi	400
Kahramanlar Alanı	400
Akdeniz	400

Özer, bu eserinde tecrübe sonucu oluşan deneyimlerin, şahsi olmaktan çıkıp milli ve kültürel daire tarafından kapsanan herkese hitap eden; yüzyıllar boyu farklı durumları, duyguları ifade etmeye yarayan atasözü ve deyimlere de yer verir. Damıtılmış cümleler halindeki atasözü-deyim niteliği taşıyan ya da kalıplaşmış söylemler yerel değerlerle şairin dil kullanma becerisini yansıtır. Böylece sanatçının edebiyat dışındaki metinleri (heykel/resim/sinema) şiirde kullanması dilde yerel ve evrensel olanı aynı düzlemde kullanma yetisi ile bütünleşir:

Deyim/atasözü/kalıp ifade	Şiirlerden örnekler	Sayfa numarası
Birine bulaşmak	Yağmur çiseliyor ya bana bulaşmasın der gibi çekinerek bakıyor penceredeki saksı	351
Küllerinden doğmak	küllerinden doğacağımız bugünü	360
Soluğu ... da almak	Gözlerimle serçeleri izliyorum güneşli bir ipte alıyorlar soluğu	376
Soluğu tükenmek	Tükenene kadar soluğu söyleyip durdu biri bütün yaz	388
Elini eteğini çekmek	Elini eteğini çekmekte olan yaz denizine son bir kez daha girmek için bir başka kıyıda	389
...ya yüzü olmak	Ama yüzümüz olacak mı bakalım	418

Şairin bu yetisi, kitabın yazıldığı dönem değerlendirildiği zaman sözcük seçimi düzeyinde de varlık gösterir. Kitabın yaklaşık % 10'luk diliminde yapılan sözcük türleri taramasında sırasıyla isim, sıfat, zarf ve fiillerin sayıca çok olduğu görülür:

İsim	Sıfat	Zarf	Fiil	Bağlaç	Edat	Zamir
89	54	41	39	6	12	3

Bu yoğunluk şairin 12 Eylül 1980 dönemini betimlemesinden kaynaklanır. Bu süreçten sonra topluma egemen olan baskı merkezli suskunluğu şiire yansıtma olan ve olması gereken ayırıcı üzerinden betimlenir. İzleksel alanına “zulüm, karanlık, gece, acı, uyku, sessizlik ve geçmişe özlem” hâkim olan eserde kelime seçimleri, tematik düzlemi dönem eleştirisine evirir. Bu bağlamda seçilen kelimeler, kelime sıklıkları zulüm/karanlık/gece/uyku, acı, sessizlik/tedirginlik, geçmişe özlem paradigmatları altında değerlendirilir:

Zulüm/karanlık/gece/uyku	zulmünü(1) karanlığın(3) gece(4) geceyi(1) gecenin(1) karanlığa(2) gecelerin(1) geceler(1) uykusundan(1) uyku(1)
Acı	acısı(1) acılardan(1) acıdan(1) acı(1)
Sessizlik/tedirginlik	susmayacaktın(1) susmadı(1) suskun(2) suskunluk(1) susmak(1) sustu(3) susanlara(1) konuşuyoruz(1) konuştukları(1) sesleniyor(1) seslenen(1) bağılıyor(1) bağırdı ses(4) sesinde(2) sesi(2) sesini(1) sesimizi(1) kesiliyor(1) kesilmiş(1) kesilir(1) güvensiz(1) güveniyoruz(1) sessizliğini(1) sessizliği(1) sessizliğe(1) söyleyip(1) söyleyecek(1) söylersin(1) tedirgin(2) bezgin(1) öfkeyle(2) öfke(2)
Geçmişe özlem	önce(7) öncesini(1) öncesi(1) öncesinden(1) eski(3) eskiden(3) eskisi(1) anılar(2) anıyı(1) anıyla(1) anı(1) geçmiş(3) nostaljimidir(1) nostalji(1) belleğinde(1) belleğin(1) unutacak(3) unutmamış(1) unutamayanlar(1) çok(8) çoktan(1) günlerin(2) günlerinde(2) günlerinin(1) günleri(1) günlerde(1) günler(1)
Gibi	gibi(16) gibiydim(1) gibiydi(1) sanki(6)

Kelimeler umudun tükenişi ve yaşanan çöküntünün göstergeleri halindedir. Zulüm, karanlık ve gece kelimeleri dönemin kişiler üzerinde bıraktığı olumsuz etkinin/baskının yansımalarıdır; sessizliği, dolaylı olarak da iletişimsizliği vurgulamak üzere kullanılırlar. *Geceleyin Bir Soru* şiirinde olduğu gibi gece, “baskı”yı işaret eder:

El ayak çekildi çoktan,
(Ne çabuk alıştı herkes)
Ses vermiyor gece artık.

Son günlerinde ilkyazın
böyle olmazdı bu saatler
Susmak bilmezdi sokak (*Geceleyin Bir Soru*, s.352)

Bir Karşılık ve Ağustos Böceği (s. 387) şiirlerinde de darbe döneminin ruhsal atmosferine “gece” sözcüğü ile göndermede bulunur. *Bir Karşılık* şiirinde “zorba karanlık” gecenin habercisidir; ancak uyku halinden kurtularak uyanan birey, hiçbir karanlığın geceyi sürekli kılamayacağını düşünür. Böylece zorba-karanlıkla gelen darbenin göstergesi durumundaki gecenin/sessizliğin/karanlığın birey ve toplum üzerinde bıraktığı olumsuzluğun bir gün geçeceği vurgulanır. *Ağustos Böceği* (s. 387) şiirinde ise coşkulu ağızlarından kentin duvarlarına çarpa çarpa yankılanan sözlerin gece -darbe/zorbakaranlık- boyunca sustuğu belirtilir. Dolayısıyla her iki şiirde de gece, Darbe’nin karanlığının karşılığıdır. Eserde karanlıkla/geceyle birlikte kullanılan sessizlik, susmak, sesin kesilmesi ve tedirginlik kavramları içinde bulunan ruhsal durumu daha da belirginleştirir. *Geceleyin Bir Soru*’da olduğu gibi gece ses vermez, önceden susmak bilmeyen sokak artık konuşmaz. *Yaşam Süriyor*’da (s.393) daha on-on beş gün önce gece saatlerinde lunaparkın renkli ışıklarıyla eğlenen kalabalık ve radyodan yayılan gece müziğinin sesi şimdi yoktur. Gece/kara(nlık), olumsuz çağrışımlarıyla insanlar dışındaki canlıları da etkiler. *Serçeler*’de (s.376) serçeler, çamaşır ipine asılı çamaşırlardan sadece kara gömleğin üzerinde cıvıltıyı keser, diğerlerinde ses verir/cıvıldarlar. Şiirlerde anlatılan herkes tedirgindir ve kimse kimseye güvenmez. Bu güvensizlik *Şemsiyeliler*’de şöyle ifade edilir:

İncecik bir ilkyaz yağmuru
altında yürüyen şemsiyeliler
o kadar güveniyoruz ki birbirimize
dinip dinmediğini anlamak için yağmurun
bakacağımız yerde bir cama, bir su birikintisine
bakıyoruz birbirimizin şemsiyesine. (*Şemsiyeliler*, s. 350)

Bütün bunlar geçmişe/darbe öncesi döneme özlemi ve duygusal kaçıışı beraberinde getirir. Bu durum, kitapta eski, önce, anı gibi kelimelerin kullanım sıklığından anlaşılabilir. *Zorunlu Yolculuk* şiirinde

zorba-karanlığın çıkardığı ve bunca ay geçmesine rağmen sona ermeyen zorunlu yolculukta kişilerin elinde anıları; yüreklerinde yolculuğun bitmesi umudu vardır.

Çok Değil, Geçen Yıl şiirinde de insanların kendi fikir ve görüşlerini rahatça belirtme özgürlüklerine özlem *eskiden/geçen yıl* sözcükleri ile dile getirilir. Kitapta geçmişe özlem, saatte, saat, saatleri, saatler, saattir, saatlerin, zaman, zamanlar, zamanki ifadelerinin kullanımından anlaşılabilir. Sokak, kalabalık, yürümek, arkadaşlık/dostluk, artık eski zamanlarda kalan ve özlenen dönemleri imler:

Sokak	sokaklarında(2) sokağın(1) sokakların(1) sokaklar(1) sokak(1)
Kalabalık	kalabalık(2)
Yürümek	yürüyor(1) yürüyorlar(1) yürüyüp(1) yürüyenlerin(1) yürüyen(1) yürüse(1) yürüyelim(1) yürüdüğümüz(1)
Arkadaş/dost	arkadaşların(1) arkadaş(1) dostluk(1)

*Şimdi Nerdeyse'*de söz konusu kelimelerin metin içindeki kullanımları ve göndermelerini bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Yaşanan geçmişe özlem, bugünden tedirgin olmak *sanki, mış gibi* yaşamları beraberinde getirir. Bu yaşamı sorgulamaya yönelik ne/ kim/ nasıl [ne(26) neler(2) nerde(1) nereye(1) neyse(1) kimi(6) kimin(2) kime(1) kim(1) nasıl(2)] ve mı [mı(12) mıyız(3) mısın(1)] soru ifadelerin çokluğu hem cevap aramaya yönelik eğiliminin hem de yaşanan çıkmazın göstergesidir.

Araya Giren Görüntüler'le Bir Karşılık

Darbe; vuruş, çarpış, birini kötü duruma düşüren olay anlamlarına gelir. Siyasi bir terim olarak ise "bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi"nin (Türkçe Sözlük, 2005: 474) karşılığıdır. Genellikle asker/ordu tarafından gerçekleştirilmesine karşın ordu dışında başka bir grubun eylemiyle de yapılabilir; dolayısıyla darbe sadece asker tarafından gerçekleştirilmez. Türkiye'de 12 Eylül 1980 yılında yapılan askeri darbe sosyal, siyasi, ekonomik yönden ülkeyi etkiler. Bu süreç "Türkiye'de toplumsal yapıyı oluşturan temel dinamiklerin değiştirildiği, yeni bir toplum modelinin yaratıldığı bir kırılma ve kopma noktası olarak belleklerde yer e[der]. 'Cumhuriyet tarihinin en kanlı dönemi' (Türkeş, 2004: 430) olarak nitelendirilen 12 Eylül süreci depolitize edilmiş bir toplum modelini ön gör[ür] ve tüm yaptırımlar, toplumu 'yeniden inşa etmeye' endekslen[ir]" (Balık, 2009: 2379). Büyük sermaye grupları ile ittifak halinde yapılan bu darbeye ekonomik politika bütünüyle bu grupların çıkarlarına yönelik düzenlenir.

Kemal Özer, "Araya Giren Görüntüler" kitabında 12 Eylül 1980 sonrasında sadece siyasi, sosyal ya da ekonomik boyutuyla toplumu etkileyen darbeyi değil, aynı zamanda insanların bireyselliklerine, öznelliklerine, duygu ve düşüncelerine yapılan baskıyı betimler. Bu baskının etkisiyle insanlardaki, hatta diğer canlılardaki korku ve tedirginliği alegorik anlatımla dile getirir. Çoğunlukla "Dilsiz Öfke"nin (s. 385), suskunluğun hâkim olduğu eserde, sessizliği aşma, yeniden konuşma, içinde bulunulan durumdan kurtulma yolları da gösterilir.

Kitapta yer alan *Bir Karşılık*'ta acıya, sessizliğe, otoriteye tepki vücut bulur. Hem sosyal hem de bireysel psikoloji açısından iki katmanda değerlendirilebilecek şiirde sosyal katman, darbe döneminin toplumsal hayattaki yansımalarıdır. Başlıktan itibaren sosyal bağlamda yaşananlara/yaşatılanlara verilen/verilmesi gereken bir "karşılık/cevap" işaret edilir. Karşılık, "bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele; bir dildeki bir sözü başka bir dilde aynı anlamda karşılama söz; cevap, yanıt; bir şey alınırken karşı tarafa verilen başka şey, bedel" (Türkçe Sözlük, 2005: 1094) anlamlarına gelir. Bu başlıktaki *karşılık* kelimesinin "bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele" ve "cevap, yanıt" anlamlarından hareketle birbiriyle ilgili iki bağlamı işaret edilir. Birincisi zorba karanlığın "Uyan, gece geldi/ ve gitmeyecek bir daha!" diye bağırmasına mukabil hareket ederek önce *irkilme* sonra da oturduğu iskemlede bilenmiş sesiyle ona *cevap verme* eylemidir. Zorba karanlığa verilen ilk cevap *irkilmek, uyanmak* ve seslenmektir. Bu karşılıklar Zorbakaranlık'ın varlığını, otoritesini reddetmeye yönelik tavırların başlangıcıdır. İkincisi ise uyanmanın sonucu olarak söylenen sözlerle karşı gelmek/tepki göstermek; "karşılık" vermektir. Bu ise karanlığın sürekli olmayacağını ilk belirtisidir. Ancak sözlü olarak karşı gelme her zorba ya da otoriter durumda mevcut durumu değiştirmeye yeterli olmayabilir. "Kişinin otorite korkusundan sıyrılmasını sağlayan kabadayca bir yol da vardır. Bu yol, otoriteyi düpedüz reddetmeye, onu aşağılamaya dayanır. Bu durumda sorun öylesine çabuk çözümlenir ki riske atılan hiçbir şey olmaz" (Sennett, 1995: 167). *Bir Karşılık* şiirinde ülkenin üstüne bir gecede çöken karanlıktan onu reddederek kurtulmanın mümkün olduğu belirtilir:

Zorbakaranlık
Uykusundan kaldırdığı yaşlı adamın
eğildi savunmasız kulağına

Uyan!
-diye bağırdı
bütün saatleri durduran bir sesle-
Uyan, gece geldi
ve gitmeyecek bir daha!

Kendinden başka kimseyi göremeyen adam
İrkildi
oturduğu iskemlede,
kuşaktan kuşağa geçen birikimi
taşıyarak yılların bilemediği sesinde
Gücü yetmez
-diye karşılık verdi
ne şimdi ne şimdiden sonra
gücü yetmez hiçbir karanlığın
sürekli kılmaya geceyi!
Ve bütün saatler başladı yeniden işlemeye. (Bir Karşılık, s. 382)

Başlığından itibaren otoriteye ve karanlığa direnme mesajı içeren şiirde üç epizot bulunur. Bunlardan birincisi karanlığın zorbaca gelerek saatleri durduran sesle bitmeyecek olan geceyi yaşlı adama haber vermesi; ikincisi yaşlı adamın hiçbir karanlığın geceyi sürekli kılmaya gücünün yetmeyeceğini söylemesi ve üçüncüsü karanlığa verilen cevap karşısında duran saatlerin yeniden işlemeye başlamasıdır.

İlk epizot “zorbakaranlık” diye başlar ve kişileştirilen bu sözcüğe başka bir kelime eklenmez. Bu, darbenin daha başlangıç aşamasının zorbalıkla olması ve beraberinde karanlığı/geceyi getirmesi şeklinde değerlendirilebilir. Baskı ve şiddet karşısında savunmasız kalan yaşlı adamın kulağına eğilip “uyan” diye bağıran zorbakaranlık, bütün saatleri durduran sesle gecenin gitmeyeceğini haber verir. Darbe anı ile eş zamanlı okunabilecek şiirde genele söz hakkının tanınmadığı, yaşama özgürlüğü dâhil olmak üzere tüm özgürlüklerin otoriteye bağlı olduğu yönetimin/zorba-karanlığın gelişi, hayatı ve zamanı adeta durdurur. Zaman, varlığı aydınlatan, onu belirgin kılandır. İnsan hayatın akış hızını, dolayısıyla kronos zamanı¹ saat ile ölçer. Kronos ve kairos² olarak ikiye ayrılan zaman kavramı, şiirin ilk epizodunda kairos/tinsel zamanı içerecek şekilde yer alır. Zorbakaranlığın bağırma eyleminin “bütün saatleri durduran sesle” olması ülkede işleyen sosyal, politik, ekonomik düzenin durmasına da işaret eder. Bu durum zorbalıkla gelen darbenin toplumsal yaşamın hareketliliğine son vermesi anlamını taşır. Hareketliliğin durmasını belirginleştiren diğer kelime ise *gecedir*. Gece, karanlığı ve emniyetsizliği çağrıştırdığından insanlar genellikle günün bu vaktinde dışarıda olmayı tercih etmez, uyumayı seçerler. Bir çeşit ölüm olan uyku, tepkisizlik halidir. Zorbakaranlığın “uyan!” çağrısı yaşlı adamın uykudan uyanması, bir nevi ölümden kurtuluş için seslenişin yerini tutar. Bu seslenişte şiirin ilk bölümünde gösteren ve gösterilenlerin kelime düzeyindeki görüngüleri şu şekildedir:

İsim soylu kelimeler	Kullanılma sıklıkları	Fiil soylu kelimeler	Kullanılma sıklıkları	Diğer	Kullanılma sıklıkları
zorba	zorbakaranlık(1)	uyanmak	uyan(2)	bütün	bütün(1)
gece	gece(1)	eğilmek	eğildi(1)	bir	bir(2)
uyku	uykusundan(1)	bağırma	bağırdı(1)	ve	ve(1)
ses	sesle(1)	savunmasız	savunmasız(1)	diye	diye(1)
saat	saatleri(1)	gitmek	gitmeyecek(1)	daha	daha(1)
adam	adamın(1)	gelmek	geldi(1)		
yaşlı	yaşlı(1)	kaldırmak	kaldırdığı(1)		
kulak	kulağına(1)	durdurmak	durduran(1)		

İsim soylu kelimeler düzleminde zorbalıkla, geceyle, uykuyla özdeşleştirilebilecek ölümden kurtuluş, eylem soylu kelimelerde uyanmak, bağırma, eğilmek, kalkmak kelimelerine yüklenir. Zorbakaranlığın ölümü ve geceyi getirme isteği, şiirin birinci epizodunda bir metnin özne-nesne düzleminde nesneye ulaşma çabalarını ifade eden isteyim eksenine şu şekilde yansır:

¹ Kronos zaman: Kronolojik zaman anlamına gelir. Doğrusal ve ardışık niteliktedir.

² Kairos zaman: Zamanı kalite boyutuyla değerlendirmektir.

İsteyim Eksenini	
Özne	Nesne
Zorbakaranlık	Gece Yaşlı adamı uyandırmak Saatleri durdurmak

Göndericinin alıcıya iletteği nesne, metnin iletişim eksenini oluşturur. İlk bölümün iletişim ekseninde gönderici konumunda bulunan Zorbakaranlık, alıcı olan yaşlı adama gecenin geldiğini iletir; böylece yaşlı adamı uyandırmak ve tüm saatleri durdurmak ister. Zorbakaranlık'ın bu isteği "uyanmak" fiilinin "bilgisizlikten kurtulmak" anlamına değil, "gerçekleri kavrar duruma getirmek" içindir. Ancak, Zorbakaranlık'ın kendi otoritesinin gerçeğini duyurmak amacı taşıyan bu eylem, "yaşlı adamın kendi varlığını kavrar duruma gelmesi" ile yön değiştirir. "Uyan" çağrısı ilk aşamada Zorbakaranlık'ın kendi gücünü/otoritesini kabul ettirmeye dönük olsa da eylem amacını aşarak tersine döner.

İsteyim Eksenini	
Özne	Nesne
Yaşlı adam	Aydınlık Zorbakaranlığı kovmak Saatleri yeniden işler duruma getirmek

Şiirin ikinci epizotunda uyuyan bilince/yaşlı adama yapılan uyan çağrısı karşılığını bulur; o, kendine gelir ve duyduğu sesin kaynağını öğrenmek için etrafına bakar. Kendinden başkasını göremez, irkilir. İrkilmesi, uyanmasının ve düşünmesinin ilk aşamasıdır. Bu nedenle Zorbakaranlık, yaşlı adamda endişe ve kaygı yaratsa da varoluşunu yeniden kazanması ve kurması için uyarıcı işlevini yüklenir. Onun kendi ile yüzleşmesini, tinsel varlığını tekrar kurmasını sağlar. Kuşaktan kuşağa geçen birikimi ile "hiçbir karanlığın ne şimdi, ne şimdiden sonra geceyi sürekli kılmaya gücünün yetmeyeceğini" söyleyen yaşlı adam, artık uyanıktır. İkinci epizottaki gösteren ve gösterilen ilişkisinde yer tutan kelimeler, yaşlı adamın karanlığa verdiği yanıtın gösteren düzlemindeki karşılığıdır:

İsim soylu kelimeler	Kullanılma sıklıkları	Fiil soylu kelimeler	Kullanılma sıklıkları	Diğer	Kullanılma sıklıkları
kuşak	kuşağa(1) kuşaktan(1)	yetmek	yetmez(2)	şimdi	şimdi(1) şimdiden(1)
ses	sesinde(1)	vermek	verdi(1)	sürekli	sürekli(1)
karşılık	karşılık(1)	taşımak	taşıyarak(1)	ne	ne(2)
karanlık	karanlığın(1)	oturmak	oturduğu(1)	kendi	kendinden(1)
birikim	birikimi(1)	bilemek	bilediği(1)	kimse	kimseyi(1)
gece	geceyi(1)	irkilmek	irkildi(1)	sonra	sonra(1)
iskemle	iskemlede(1)	kılmak	kılmaya(1)	diye	diye(1)
adam	adam(1)	görmek	göremeyen(1)	başka	başka(1)
yıl	yılları(1)			geçen	geçen(1)
güç	gücü(2)			hiçbir	hiçbir(1)

İsim soylu kelimeler bağlamında "ses, birikim, kuşak, güç, yıl" kavramları "karanlık ve gece"ye karşı kullanılır. Yaşlı adamın "güç ve otorite"yi temsil eden sözlerinin olması önemlidir. "İrkilmek, taşımak, bilemek," fiilleri "sesi, birikimi, gücü" gelecek nesillere aktarma fonksiyonunu güçlendirir. Dolayısıyla kendi varlığını duyurmak isteyen Zorbakaranlık'ın tutumu, söylem düzeyinde iletişim ekseninde tersyüz edilir. Yaşlı adam özelinde simgelenen uyanan bilinc, uyanarak/farkına vararak kendi iktidarını kurar ve korur.

İletişim Eksenini		
Gönderici	Nesne	Alıcı
Yaşlı adam	Karşılık vermek Ses Gündüz/aydınlık	Zorbakaranlık

İlk epizotta Zorbakanlık'ın geceyi getirme isteği de bu epizotta hükmünü yitirir ve yaşlı adamın gündüz/aydınlık isteğine ve bunun gerçekleşmesine dönüşür. İsteğin gerçekleşmesi üçüncü epizotta netleşir. Bu epizot, yaşlı adamın tinsel varlığını kurduğunu gösterir. Zorbakaranlık'ın saatleri/düzeni durdurmaya yönelik eylemi onu yeniden kendisinin işler duruma gelmesine yol açar. Duran saatlerin

yeniden işlemeye başlaması, Zorbakaranlık'a verilen cevabın somut sonucudur. Şiirde gecenin/darbenin gelmesi saatlerin durması ile ifade edilir. Ancak bir saatin durup yeniden işlemeye başlaması, saatin değiştirildiği anlamına gelmez; bu, aynı saatin bir müddet ara verdikten/verdirildikten sonra tekrar işlemeye başlaması demektir. Oysa 12 Eylül döneminde işleyen saat/otorite durmaz, değiştirilir; yeni bir saat alınır. Bu durum şiirin bütününde anlatılmak istenenle zıt görünse de uyanma eyleminin gerçekleşmemesi, ülkede yaşananların farkına varılmaması halinde gecenin/darbenin bir anlık değil sürekli olacağını işaret etmesi bakımından önemlidir. Şiirin genelinde aydınlığı/gündüzü engellemek isteyen Zorbakaranlık, edim eksenindeki işlevinde başarısız olur.

Edim Eksenli		
Destekleyici	Özne	Engelleyici
Karşılık vermek Ses Saatler	Yaşlı adam	Zorbakaranlık

Darbe dönemimin bireyde yarattığı duygunun, duyumun rengi olan "kara", "zorbalıkla" bir araya gelince katmerli göndergelere sahip olur. Korku ve kaygının hâkim olduğu şiir, bireysel psikoloji açısından da okumaya müsaittir. Metnin bu katmanı, sosyal katmanın devamı ve tamamlayıcısı durumundadır. Bu bağlamda metinde geçen "zorbakaranlık, yaşlı adam ve uyanış" yeni kavramlara işaret eder:

Şiir öznesinin bilinçaltı	Şiir öznesinin bilinçöncesi	Şiir öznesinin bilinçdüzeyi
Zorbakaranlık	Yaşlı adam	Uyanış

Anlatının ikinci epizodunda geçen "Kendinden başka kimseyi göremeyen adam" mısrası ilk bölümdeki sesin, sosyal ve siyasi baskının dışavurumu olarak şiir öznesinin bilinçaltından gelir. Zorbakaranlık'ın söylediklerini duyduktan, etrafında kimseyi göremedikten sonra irkilen yaşlı adam önce korkar. Bilinçaltının/zorbakaranlığın bilinç öncesi düzeye çıkması/yaşlı adamla karşılaşması bilinci harekete geçirir. Çünkü korku, irkilme tepkisinde kendini gösterir ve doğrudan bellekle bağlantılıdır. Sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda karanlığın gösterenleri niteliğindeki darbe dönemleri, kişilerin bilinçaltında ve belleklerinde zorbalığın, karanlığın izdüşümüyle birleşir. Böylece insanları sadece diğer insanlarla birlikte iken değil, yalnızken de korkutan kimliğe bürünür. Tehditkâr ve ürpertici karakteri ile şiir öznesini saran bu duygu/korku onun farklı yönlerden tehlikede olduğunu imler. Zira "korkmak, bahse konu varolan tehlikeye düşmüşlüğü" (Heidegger, 2005: 149) ifade eder. Bu tehlike karşısında yaşlı adam korkunun etkisiyle irkilir/ürker. Onun ürküntüsünün temelinde tehlikeye düşmüş olmak yatar. İrkildikten sonra korkusuyla baş etmenin yollarını arar. Bunun ilk aşaması mevcut korku ile yüzleşmektir. "Korku, karşılaştığımız nesneye veya içerisinde bulunduğumuz duruma değil, kendi düşüncelerimize verdiğimiz bir reaksiyondur" (Gençöz, 15). Bu nedenle, korkuyu yenmek için durumun düzelmesini beklemek veya ilgili ortamdaki kaçmak yerine, onunla baş etmenin yollarını bulmak gerekir.

Şiirde korkulan nesne "zorba-karanlık"tır. *Karanlık* kelimesinin çağrışım alanı belirsizliği içerir. Dolayısıyla korkulan nesne belli; nesnenin niteliği ise belirsizdir. Bu belirsizlik şiir öznesinin bilinç öncesinin yani yaşlı adamın korkuyla beraber kaygı duymasına yol açar. Kaygı daha çok "kötüye ilişkin" (Kierkegaard, 2002: 63) bir kavramdır. Karanlığın getireceği kötü ile karşılaşma ihtimali, insanları endişelendirir. Bu endişelerini belleğin dehlizlerinde gizlemeye/unutmaya çalışır; içe dönük, edilgen, uyku halinde bir form geliştirirler. Sonuçta ise yaşam enerjilerini kendi içlerinde tüketir, dış dünyayla sağlıklı ilişkiler kuramazlar. Bilinçaltına itilen ve karanlıkta bırakılmak istenenlerin gün yüzüne çıkması ise bilinçlenmeyi/aydınlanmayı başlatır. Edim ve iletişim ekseninin tersyüz edildiği *Bir Karşılık* şiirinde edilgen-uykudaki yaşlı adam- etken durumdaki zorbakaranlık-bilinçaltını rahatsız eden- tarafından dürtülür/uyandırılır. Böylece yaşlı adam *kendi içinde, kendisi için düşünme etkinliğine* başlar. Önce olanları anlar; sonra kendine ait olan "*Gücü yetmez/ne şimdi ne şimdiden sonra/gücü yetmez hiçbir karanlığın/sürekli kılmaya geceyi*" cümleleri ile kendisini, söylediği sözün içinde kavrar. Zira "bir insan söylediği şeyi anlar, ama kendisini söylediği sözün içinde kavraması farklıdır" (Kierkegaard, 2002: 65). Kaygının, korkunun yarattığı sesi susturmak için bilinçaltına verilen karşılık özgürlükten kopma aşamasına gelen şiir öznesini kendilik/ben bilincine döndürür. Kendisi etken duruma geçerken zorbakaranlığı edilginleştirir. Böylece "kopuş ve bırakılmanın ortaya çıkardığı insan tipi, belleğindeki değerler dizgesinin bilincine varır" (Eliuz, Öksüz Güneş, 2016: 72); hiçbir karanlığın geceyi sürekli kılmaya gücünün yetmeyeceğini belirterek korkusundan kurtulur. Dolayısıyla şiir öznesi korku anında tinsel zamanın genişlediği ancak kronos zamanın geçmekte zorlandığı/saatlerin durduğu bir an diliminden çıkıp rahatlar.

Sonuç:

İkinci Yeni şiir anlayışı ile edebiyat dünyasında varlık göstermeye başlayan Kemal Özer, daha sonra Toplumcu çizgiye yönelir. Şiirin, hayatı tüm zenginliği ve renkliliğiyle ele alması gerektiğini düşünür. Kendi metinlerinde de yaşamdaki ayrıntılara dikkat çeker. İki darbe ve bir muhtıra döneminin şahidi olan sanatçı, şiirlerinde sosyal, siyasi, ekonomik, politik öğelere yer verir. Bunu yaparken sosyal-siyasi olayları doğrudan işaret etmek yerine simgesel anlatıma başvurur.

Özer, 1983 yılında yayımlanan Araya Giren Görüntüler kitabında 12 Eylül darbesinin toplumsal hayattaki yansımalarını günlük olaylar ve gündelik yaşantılar ekseninde aktarır. Ancak tematik düzlemde zulüm/karanlık/gece/acı/uyku, sessizlik ve geçmişe özlem hâkimdir. Yerelden evrensel ulaşmayı amaçlayan şair, şiirlerinde kullandığı şahıs ve mekân adları ile sadece Türkiye'deki sosyal ve siyasi olaylara değil; dünyadaki gelişmelere kayıtsız kalmadığını gösterir. Kullandığı özel adlarla şiirini Türkiye dışına taşıyan Özer, deyim, atasözü içerikli mısralarıyla da yerel değerleri vurgular.

Kitapta yer alan *Bir Karşılık* şiiri darbenin, gecenin, otoriteye başkaldırının simgesel anlatımıdır. Özne-nesne, gösteren-gösterilen; ileten-ileti-iletilen kavramları şiirde yer ve işlev değiştirerek anlatılır. İki katmanda değerlendirilebilecek şiirin ilk katmanında zorbakaranlığın yaşlı adama kendi varlığını kabul ettirmek üzere kurulu iletisi, amacını aşarak onu tinsel uyanışa yöneltir; zorbakaranlığı yok eden bir fonksiyon üstlenir. Zorbakaranlık gecenin geldiğini haber verirken hedefi kendi otoritesini duyurmaktır. Oysa uyandırdığı kişi ona, hiçbir karanlığın geceyi sürekli kılmaya gücünün yetmeyeceğini belirtir. Genelinde uyku halinde olanların/yaşananların farkına varamayan bireyin düşünmesine, bilinçlenmesine, kendine getirilmesine dönük çağrılarının bulunduğu şiirde, zorbakaranlıkla gelen gecenin/darbenin birey ve toplum üzerinde bıraktığı olumsuzluğun geçiciliği vurgulanır. İkinci katmanında ise yaşlı adamın bilinçaltına işleyen karanlık, bilinç düzeyinde onu tedirginliğe, korkuya iter ve bireyi bu tedirginlikten kurtulmak için çareler aramaya yöneltir. Korkudan, tedirginlikten kurtulmak ise korku nesnesini yok saymak, onu reddetmekle gerçekleştirilebilir. Yaşlı adam önce karanlık ile yüzleşir sonra reddetme yoluyla korkusunu yener. Arka-planında uyanış daveti barındıran şiirde, darbenin getirdiği karanlıktan kurtulmanın yolu toplumun uyanıp zorbakaranlığa tepki göstermeye bağlanır. Toplum ancak bu şekilde kendisini kuşatan karanlıktan kurtulabilecektir. Çift katmanlı göndergeler dizgesine sahip olan *Bir Karşılık* şiiri, dönemin özelliklerinden bağımsız değerlendirildiğinde de *uyanma* ve *bilinçlenme* izleğine işaret eder. Metinde insanı korkutan ya da tedirgin eden durumlarla yüzleşme, korku nesnesinden kurtulmak için ilk adımdır.

KAYNAKÇA

- BALIK, Macit (2009). "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", *Turkish Studies*, S. 4/1, s. 2373-2411.
- ELİUZ, Ülkü; ÖKSÜZ GÜNEŞ Elif (2016). "Mitten Anlama: Çırpınırdın Karadeniz Şiirini Göstergebilimsel Açıdan Okuma" *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 2/2, s. 64-78.
- GENÇÖZ, Tülin (ty). "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları", *Kriz Dergisi*, S.6/2, s. 9-16.
- HEIDEGGER, Martin (2008). *Varlık ve Zaman*, (Çev: Kaan H. Ökten), İstanbul: Agorakitaplığı.
- KIERKEGAARD, Søren (ET. 16.11. 2017). *Kaygı Kavramı*, (Çev: Hasan Ali Yücel), İstanbul: İş Bankası Yayınları: (https://kupdf.com/download/kaygi-kavrami-kierkegaard_59cea6d608bbc5885a686f64_pdf)
- KOLCU, Abdurrahman (2010). *Kemal Özer'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, Emin (2000). "Kemal Özer'in Şiir Haritası", *Kemal Özer 45. Sanat Yılında*, İstanbul: Yordam Kitapları, s. 21-31
- ÖZER, Kemal (2009). *Günlerle Yolculuk 1*, Hayal Yayınları: İstanbul.
- ÖZER, Kemal (1996). "60 Yaşında Olmak", *60 Yılın Ardından Oradaydım Diyebilmek*, İstanbul: Yordam Kitapları, s. 9-14
- ÖZER PINARBAŞI, Simge (Hazırlayan) (2011). *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, İstanbul: Yordam Kitap.
- SENNETT, Richard (1995). *Otorite*, (Çev: Kamil Durand), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- <http://ihaleka.com/metinanaliz/>